

О. М. Одінцов

ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО АГРОПРОМИСЛОВОГО КЛАСТЕРУ НА БАЗІ КООПЕРАТИВНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

Стаття присвячена проблемі формування та функціонування регіонального агропромислового кластеру на базі кооперативного сектору економіки. Запропоновано концепцію й стратегію формування та функціонування агропромислового кооперативного кластеру. Наведено визначення агропромислового кооперативного кластеру та ключові елементи концепції формування агропромислових кооперативних кластерів.

Розроблено орієнтовну організаційну структуру агропромислового кластеру на прикладі Черкаської області, яка складається з трьох блоків: кластероутворюючого, внутрішнього та зовнішнього.

З'ясовано, що для ефективного формування та функціонування регіонального агропромислового кластеру на базі кооперативного сектору економіки необхідне поєднання добровільної кластерної ініціативи підприємств товаровиробників і переробників сільськогосподарської продукції та стратегії і програм соціально-економічного розвитку територій, тобто державної політики у формуванні регіональних кластерних структур.

Виділено два напрями формування кластерних об'єднань: перший – «зверху» (за ініціативи органів влади або місцевого самоврядування), другий – «знизу» (за ініціативи самих кооперативів).

Ключові слова: кооперація; агропромислове виробництво; кластерні об'єднання; агропромисловий кооперативний кластер; концепція формування кластеру; стратегія; характеристики кластерів; організаційна структура кластеру; ефективність; конкурентоспроможність.

Актуальність проблеми (постановка проблеми). Нині поряд з кооперацією та інтеграцією набуває значної ваги такий вид об'єднання, як кластер. У світовій практиці кластерна модель виробництва набула значного поширення, оскільки забезпечує створення конкурентоспроможності, інноваційної та інвестиційно-привабливої економіки, кінцевим результатом якої є підвищення рівня й якості життя населення. Регіони, які сформували кластери, одержують певні переваги в тому, що кластери беруть на себе розв'язання більшості соціальних проблем територій. Вони спрямовані на поліпшення інфраструктури регіону, в якому працюють та забезпечують створення нових робочих місць. Кластери широко використовують також нові механізми фінансування. В кластерному об'єднанні зберігається паритетний обмін між учасниками продуктового ланцюга, тобто присутня кооперація й довіра. Тому в аграрному секторі економіки доцільно здійснити заходи з реформування організації агропромислового виробництва, спрямовані на розвиток спільної діяльності й кооперації, формування конкурентоспроможних і водночас соціально спрямованих інтеграційних кластерних об'єднань.

Аналіз останніх джерел досліджень і публікацій. Світовий досвід формування кластерної політики знайшов своє відображення у працях провідних західних вчених, таких як: Т. Андерсон, Е. Бергман, Е. Браун, Ж. Бурвіль, М. Ельснер, М. Енрайт, К. Крауч, П. Кругман, А. Мальберг, А. Маршалл, Т. Мюрдаль, Ф. Перру, М. Портер [1, 2], М. Превезер, С. Розенфельд, Т. Роланд, Г. Сванн, А. Скотт, Д. Сольє, Я. Толенадо, Г. Фаррелл, Е. Фезер, К. Хартман, П. ден Хертаг, Г. Шмітц, М. Штайнер та інші.

Дослідження цієї проблематики знайшло відображення у численних публікаціях авторів ближнього зарубіжжя, таких як: О. Богданова, В. Володін, В. Демічев, Е. Доржисва, С. Ернст, Б. Жакашев, К. Іванова, Л. Капустіна, І. Меньшеніна, В. Михайлов, О. Мігранян, Ю. Міхєєв, А. Настін, Р. Некрасов, С. Пахомчик, В. Самаруха, О. Сафонова, Д. Сердобінцев, Є. Терешин, В. Трет'як, О. Фролова, Г. Хасаєв, О. Хухрін, А. Черняєв, М. Четирбок, Т. Цихан та інші.

Серед вітчизняних вчених обґрунтуванню необхідності кластеризації в Україні присвячені праці О. Амоші, В. Андрійчука, З. Варналія, Л. Васільєвої, М. Войнаренка, В. Геєця, К. Дудкіної, Н. Канищенка, Д. Крисанова, Г. Мазнева, М. Маліка, В. Россохи, С. Соколенка, В. Федоренка, Л. Федулової, С. Юшина та ін.

Дослідженню питань, пов'язаних з кластерною організацією агропромислового виробництва, присвятили свої праці багато вітчизняних науковців, а саме: В. Бакум, Л. Богінська, І. Борисова, М. Зубець, О. Кірдан, О. Ковальова, М. Кропивко [3–5], І. Лещик, Ю. Лупенко [6, 7], Я. Мартинюк, П. Саблук, А. Саркісов, Н. Стоянець, В. Ткаченко, Ю. Ульянченко, В. Чорнодон та інші вчені.

Проблематика розробки теоретичних питань формування потенційних агропромислових кластерних об'єднань на базі кооперативного сектору економіки розглядається у працях вітчизняних вчених, зокрема: П. Балабана [8], О. Гутурова, Г. Коваленка, Р. Смоленюка, А. Соколової [8], А. Степанової [9] та інших науковців.

Водночас питання розробки концепції формування агропромислового кооперативного кластеру як важливого чинника розвитку кооперативного сектору економіки залишається недостатньо дослідженими та потребують подальшого вивчення й наукового обґрунтування.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті – узагальнити теоретичні засади, а також зарубіжний і вітчизняний досвід формування й функціонування регіональних агропромислових кластерів на базі кооперативного сектору економіки та запропонувати концепцію й стратегію формування агропромислових кооперативних кластерів у Черкаській області як перспективних кластерних об'єднань конкурентоспроможного агропромислового виробництва в Україні.

Викладення основного матеріалу дослідження. Соціально-економічний розвиток аграрних відносин в Україні відповідно до «Стратегії розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року» [10] передбачає принципи розвитку аграрного сектору у сфері формування та реалізації державної аграрної політики, зокрема, орієнтацію на підтримку розвитку кооперації із застосуванням кластерної моделі.

Світовий і вітчизняний досвід переконує, що більшою мірою соціально спрямований розвиток агропромислового виробництва базується на кластерних засадах. Такий розвиток не заперечує, а включає механізми кооперації та корпоратизації в горизонтальній та вертикальній площині агропродуктових ланцюгів при збереженні економічної привабливості [11, с. 349].

Кластеризація через принципи одночасної кооперації і конкуренції сприяє зростанню продуктивності праці завдяки можливості посилення процесу спеціалізації та поділу праці між підприємствами, збільшенню обсягу інформації та ідей для обміну між підприємствами, стимулюванню конкуренції й інновацій, зниженню витрат на одиницю продукції та збільшенню прибутковості організацій-членів, що є економічним ефектом кластеру [12, с. 165–168].

Пріоритетний розвиток аграрного сектору як важливої складової національної економіки можливий за умови його забезпечення матеріально-технічними і фінансовими ресурсами. Вирішення цієї проблеми можливе через створення та діяльність кластерів, оскільки таким чином активізується механізм повноцінного інвестування за рахунок власних ресурсів та створюються умови для надходження зовнішніх інвестиційних ресурсів. Одним із можливих варіантів об'єднання зусиль може бути створення регіональних агропромислових кластерів на базі кооперативного сектору економіки.

Нині питання підвищення ефективності та конкурентоспроможності підприємств аграрного сектору за допомогою кластерного підходу стають все більш актуальними, особливо після підписання економічної частини Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Цим пояснюється необхідність розробки питання методології формування регіональних агропромислових кооперативних кластерів у Черкаській області.

Забезпечення конкурентоспроможного функціонування дрібнотоварного виробництва залежить від необхідності розробки стратегії їх розвитку на перспективу. Однією з умов забезпечення і успішного функціонування дрібнотоварних формувань є збільшення масштабів виробництва за рахунок здійснення кооперації та кластеризації. Поряд з цим, існує низка проблем щодо розвитку методології кластерного підходу в аграрній сфері. До них можна віднести відсутність загально визнаного визначення «агропромислового кооперативного кластеру», концепції та стратегії його формування. Розробка концепції передбачає висунення та обґрунтування поняття «агропромислового кооперативного кластеру» [13, с. 140–162; 14; 15].

Під **агропромисловим кооперативним кластером** будемо розуміти організаційну структуру взаємодоповнювальних підприємств, що складається з сільськогосподарських кооперативів усіх наявних видів, підприємств харчової галузі, освітніх установ, що готують кадри для кооперативних формувань, виробників і постачальників засобів виробництва, ветеринарних, дорадчих, страхових та

інших установ, банків, кооперативних спілок, технопарків, мережі фірмової торгівлі переробників, транспортних компаній.

Черкаська область має низку чинників, які є сприятливими для створення агропромислового кооперативного кластеру. У зв'язку з цим стає актуальною проблема створення концепції та організаційної структури кластеру.

В табл. 1 наведено ключові елементи концепції формування та функціонування агропромислових кооперативних кластерів в області.

Стратегія формування регіональних агропромислових кооперативних кластерів, на наш погляд, повинна полягати у здійсненні на інноваційній основі спільної господарської діяльності з виробництва і просування на ринок власної агропромислової продукції.

Таблиця 1 – Головні характеристики концепції формування та функціонування агропромислових кооперативних кластерів у Черкаській області

Характеристики	Опис
Інтеграційна ідея створення кластерів	поєднання інтересів, засобів і ресурсів усіх видів кооперації; заохочення інвестицій; полегшення доступу первинних виробників сільськогосподарської продукції на оптовий ринок через міжгосподарські маркетингові групи й збутові кооперативи
Поняття агропромислового кооперативного кластеру	географічна локалізована сукупність взаємопов'язаних, незалежних суб'єктів ринку (сільськогосподарські підприємства; підприємства промисловості; підприємства з обслуговування сільськогосподарського виробництва; підприємства, що постачають обладнання та надають матеріальні послуги; державні, фінансові, наукові й освітні установи; торгівля; транспорт), орієнтованих на виробництво, зберігання, переробку й реалізацію продукції, а також об'єднаних для підвищення ефективності, конкурентоспроможності сільського господарства та розвитку сільських територій шляхом застосування інноваційних технологій
Ознаки агропромислового кооперативного кластеру	географічна концентрація (близькість); спеціалізація; самоорганізація; системність; мережева організація; неформальність; добровільність; взаємовигідність для учасників кластеру; міжгалузевий характер; наявність наукової установи; незалежність; самоуправління; унікальність; конкуренція і співробітництво; досягнення необхідної «критичної маси» в розмірі кластеру; множинність економічних агентів; інноваційність
Необхідність формування кластерів	низька конкурентоспроможність і ефективність сільськогосподарського виробництва; невисокий рівень й якість життя на селі; потенціал для розвитку сільського господарства (природний, людський)
Теоретичні основи формування кластерів	теорія конкурентних переваг; теорія економічних кластерів; стратегії конкуренції; теорія полюсів зростання і центрів розвитку; загальна теорія систем; теорія самоорганізації; синергетика
Методологічні основи формування кластерів	методологічні підходи: кластерний, системний, синергетичний, ситуаційний, соціально-психологічний, технологічний, інформаційний
Фундаментальні основи формування кластерів	глобалізація, зростання глобальної нестійкості; зростання населення; зростання наукомісткості й кластеризації; взаємозв'язок категорій господарств, переробних підприємств; нелінійність
Ідеологія формування кластерів	одночасне та взаємопов'язане вирішення екологічних і виробничих проблем сільського господарства; перетворення незалежних суб'єктів ринку в замкнену екосистему, високотехнологічну, енергозберігаючу й самодостатню галузь; дрібні товаровиробники, об'єднані в агропромисловий кооперативний кластер, повинні стати більш конкурентоспроможними як всередині регіону, так і за його межами у виробництві та реалізації сільськогосподарської продукції; підвищення економічних інтересів учасників кластеру; тісна співпраця з науковими установами, використання їх наукового потенціалу

Продовження таблиці 1

Загрози існуванню кластерів	глобальна системна криза; подорожчання продовольства у світі (аграрна інфляція); нарощення дефіциту ресурсів (нафти, енергії, продовольства, води тощо); зростання цін на матеріальні ресурси (енергоносії, засоби виробництва, послуги сервісу тощо); скорочення чисельності населення в сільській місцевості; недостатня підтримка з боку держави як сільськогосподарських виробників, так і наукових установ
Мета та завдання формування кластерів	економічний розвиток; підвищення привабливості інвестиційної діяльності; розвиток інфраструктури; об'єднання сільськогосподарських товаровиробників, наукових установ, державних органів та інших учасників ринку з метою підвищення конкурентоспроможності АПК регіону на національному й міжнародному рівні; розвиток сільськогосподарської кооперації в регіоні; підвищення рівня і якості життя сільського населення; розвиток малих форм господарювання на селі; зростання ефективності й конкурентоспроможності сільського господарства; залучення інвестицій
Учасники кластерів	сільськогосподарські товаровиробники регіону (сільськогосподарські підприємства, селянські (фермерські) господарства, особисті підсобні господарства, кооперативи та їх об'єднання, переробні заводи); суспільна інфраструктура (державні органи влади і управління області та районів, органи місцевого самоврядування, громадські організації); фінансово-кредитні установи (страхові й лізингові компанії, кредитні союзи); науково-дослідні й освітні установи (ВНЗ, коледжі, технікуми); консалтингові та дорадчі послуги; виробники і постачальники засобів виробництва; ветеринарна служба; мережа фірмової торгівлі переробників (кооперативні магазини, оптові ринки)
Принципи кластерної організації аграрного виробництва	добровільність і відкритість членства у кластері самостійних підприємств; наявність лідера (провідне підприємство – інтегратор); кооперація, взаємодоповнюваність і довіра (паритетний обмін між учасниками продуктового ланцюга); висока якість продукції; спільний бренд; спільна дистрибутивна мережа; взаємовигідність і взаємодопомога; тісна взаємодія з органами влади й місцевого самоврядування; наявність третейського суду; господарська та юридична самостійність; незалежність учасників; комплексність; оптимальність; ефективність; свобода входу (виходу); автономія прийняття управлінських рішень; збалансування інтересів учасників кластеру; аутсорсинг; екологічність; співробітництво всередині і конкуренція поза межами кластеру; консолідація ресурсів на засадах платності; соціальні перетворення та розвиток територій; відкритість і демократичність; модель «потрійної спіралі» (співпраця за схемою «держава – наука – бізнес»)
Організаційна структура кластерів	мережева структура у вигляді трьох рівнів: кластероутворюючий блок (ядро кластеру – головні підприємства-виробники), блок внутрішньої (підприємства-постачальники послуг) й зовнішньої інфраструктури (підтримуючі суб'єкти); об'єднання постачальників ресурсів, виробників, продавців, споживачів, елементів промислової інфраструктури, науково-дослідних організацій і освітніх навчальних закладів
Сучасна технологічна основа	продуктовий ланцюг об'єднаний одним технологічним циклом виробництва агропромислової продукції; наявність інноваційних агротехнологій, що розробляються науковими установами для сільськогосподарських товаровиробників; технології розвиваються поряд з ринками та приводять до появи нових галузей й нових зв'язків
Активна інвестиційна діяльність	державні й приватні інвестиції, які спрямовуються на формування кластерів та приносять користь усім підприємствам об'єднання

Закінчення таблиці 1

Ефективність функціонування кластерів	зростання врожайності сільськогосподарських культур, повноцінності кормів, продуктивності тварин, екологічності сільського господарства; зростання виробництва і споживання місцевої продукції; підвищення конкурентоспроможності АПК регіону, зокрема підвищення конкурентоспроможності малих форм господарювання за рахунок об'єднання в кластер; зростання ефективності й конкурентоспроможності аграрного сектору регіону
Переваги формування агропромислових кооперативних кластерів	краще використання потенціалу окремих регіонів; посилення партнерського діалогу «бізнес – влада»; диверсифікація регіональної економіки; зростання кількості платників податків і бази оподаткування; зниження залежності бюджету від окремих монопольних бізнес-формувань; органи влади можуть бути частиною кластеру, оскільки саме від них залежать формування та постійне підтримання сприятливих макроекономічних умов для роботи учасників ринку

Джерело: складено автором на основі [3–9, 13–15, 18]

На рис. 1 зображено орієнтовну організаційну структуру агропромислового кооперативного кластеру.

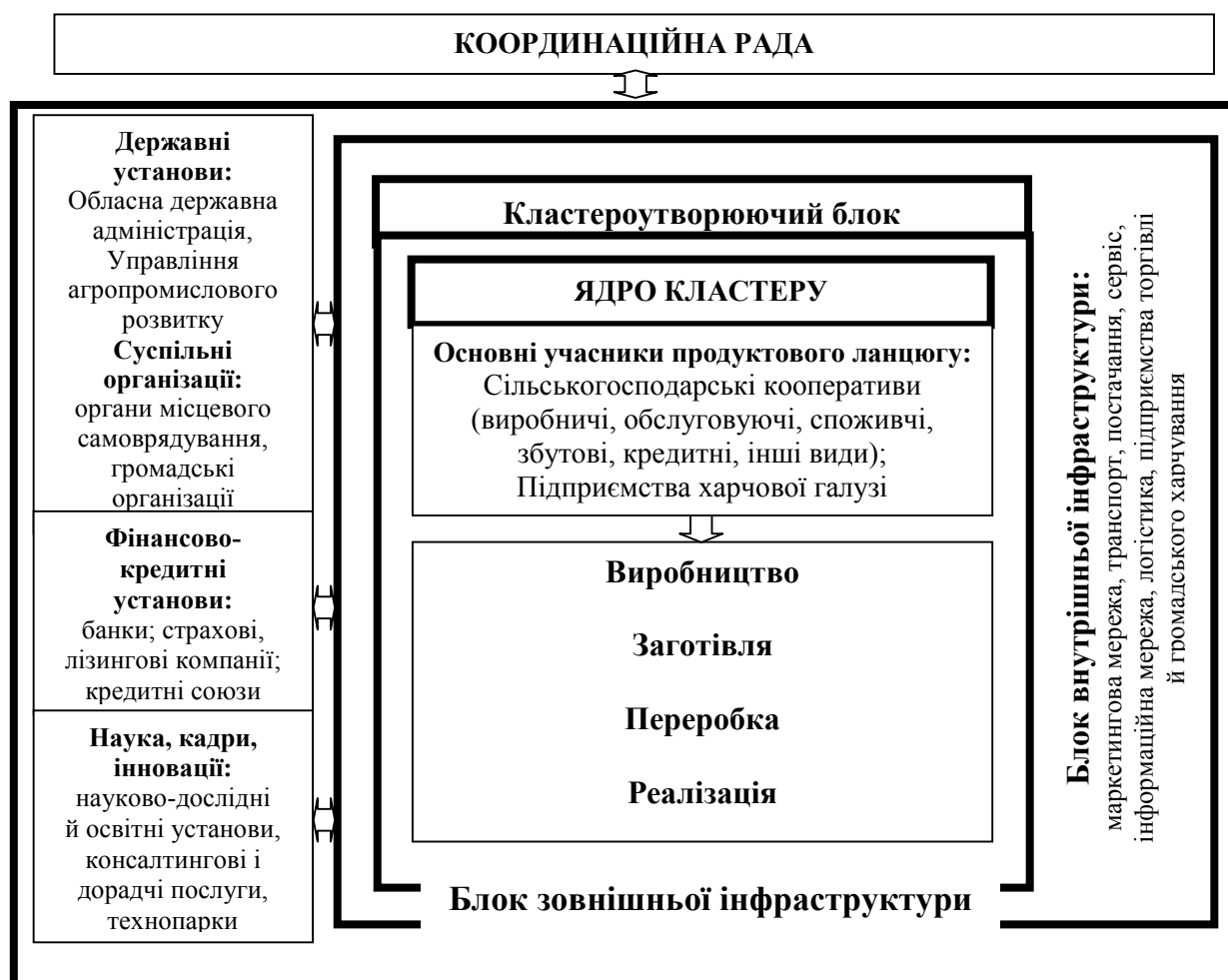

Рисунок 1 – Організаційна структура агропромислового кооперативного кластеру на прикладі Черкаської області

Джерело: власні дослідження та узагальнення

Цей кластер складається з чотирьох складових: ядра кластеру, кластероутворюючого блоку, блоків внутрішньої та зовнішньої інфраструктури.

Основну організаційну роботу можуть здійснювати головні (підприємства-лідери) кооперативи у співпраці з регіональними управліннями агропромислового розвитку та громадськими організаціями

До ядра кластеру входять сільськогосподарські кооперативи та їх об'єднання, підприємства харчової промисловості.

Кластероутворюючий блок такого кластеру складається з технологічно взаємопов'язаних у рамках продуктового ланцюгу сільськогосподарських кооперативів, кооперативних формувань фермерських та особистих селянських господарств і підприємств харчової галузі.

Блок внутрішньої інфраструктури можуть формувати спільна маркетингова служба, агросервіси і транспортні підприємства, які забезпечують просування сільськогосподарської продукції по продуктовому ланцюгу.

Блок зовнішньої інфраструктури необхідний для забезпечення спільної діяльності кластеру з державними органами, суспільними організаціями, фінансово-кредитними установами, науково-дослідними центрами, дорадчими службами та агроконсалтинговими фірмами.

Управління діяльністю кластеру буде здійснювати координаційна рада, членами якої є представники всіх структурних елементів. До функцій ради входять координування, аналіз і контроль за використанням загальних фінансових, матеріальних, інноваційних, інформаційних та інших ресурсів.

Таким чином, учасники **внутрішньої інфраструктури кластеру:**

- підтримуючі організації та установи (виробники засобів виробництва)
- маркетингова мережа;
- інформаційна мережа;
- транспортні компанії;
- постачання;
- сервіс,
- логістика;
- сфера торгівлі (магазини, кооперативні ринки, підприємства торгівлі й громадського харчування).

Учасники **зовнішньої інфраструктури кластеру:**

- державні установи (регіональні органи влади);
- суспільні організації (органи місцевого самоврядування);
- фінансово-кредитні установи (банки, страхова та лізингові компанії);
- наука, кадри, інновації (науково-дослідні й освітні установи, консалтингові й дорадчі послуги, технопарки).

За відсутності конкретної нормативно-правової бази щодо створення й розвитку кластерів формування агропромислових кооперативних кластерів перебуває в межах Господарського (гл. 12, р. II) [16] й Цивільного (ст. 314) [17] Кодексів та обумовлене низкою причин:

1) Черкаська область має потужні природні ресурси для розвитку сільського господарства, тому створення кластерів сприятиме більш ефективному використанню наявних ресурсів;

2) формування кластерів дозволить залучити до вирішення проблеми державну підтримку сільського господарства (фінансування наукових досліджень, підготовка та підвищення кваліфікації кадрів; інформаційно-дорадче обслуговування; сприяння збуту сільськогосподарської продукції; вдосконалення інфраструктури; підтримка стратегічних продовольчих запасів, внутрішня продовольча допомога; забезпечення гарантованого доходу сільськогосподарським виробникам, вдосконалення землекористування; підтримка доходів виробників; охорона навколишнього середовища; програми регіонального розвитку);

3) агропромислові кооперативні кластери мають сприяти розвитку сільських територій за допомогою підвищення конкурентоспроможних малих форм господарювання, які несуть основне соціально-економічне навантаження на селі та можуть перешкоджати великим переробникам витіснити малий й середній бізнес з агропродовольчого виробництва;

4) забезпечення сталого розвитку на сучасній технологічній основі та можливе навчання його учасників новим технологіям виробництва в рамках кластеру;

5) забезпечення кооперації й довіри, що базується на паритетному обміні між учасниками продуктового ланцюгу та сприяння скороченню ланцюжка посередників – від виробників до споживачів.

Однією з умов успішного функціонування кластеру може бути створення єдиної системи управління – компанії у формі асоціації (асоційовані учасники), наділеної повноваженнями контролюючого і координуючого органу.

Для ефективного формування регіональних агропромислових кластерів на базі кооперативного сектору економіки необхідне поєднання добровільної кластерної ініціативи підприємств товаровиробників і переробників сільськогосподарської продукції та стратегії і програм соціально-економічного розвитку територій, тобто державної політики у формуванні регіональних кластерних структур.

Отже, формування кластерних об'єднань повинно проходити у двох напрямках [18, с. 12]:

- 1) «зверху», з ініціативи органів влади або місцевого самоврядування;
- 2) «знизу», за ініціативи самих підприємств.

Кластер, створений за ініціативи самих підприємств, може бути більш ефективним через те, що підприємства самі доходять висновку, що для підвищення своєї конкурентоспроможності необхідне об'єднання. Ці підходи базуються на паритетності економічних відносин, соціальній орієнтації, внутрішньокластерній і міжкластерній конкуренції; бенчмаркінгу; єдності інформаційного простору (завдяки обміну інформацією через постійну взаємодію співробітників й учасників кластеру); спільності корпоративної культури (передбачає єдину систему цінностей, зразків поведінки).

Висновок. В результаті проведеного дослідження було узагальнено теоретичні засади формування регіональних агропромислових кластерів на базі кооперативного сектору економіки та запропоновано концепцію й стратегію формування агропромислових кооперативних кластерів в Черкаській області як перспективних кластерних об'єднань. Регіон має значний потенціал для формування кластерів, мета яких полягає в підвищенні конкурентоспроможності агропромислового виробництва. Практичний досвід розвинених країн світу показує, що формування кластерів несе за собою реальний економічний ефект. Для розвитку кооперації й кластеризації та успішної реалізації концепції й стратегії формування агропромислових кооперативних кластерів необхідна державна підтримка сільськогосподарських кооперативів та їх об'єднань, а саме: правової – прийняття відповідних нормативно-правових актів, матеріальної – збільшення обсягу державної підтримки товаровиробників, організаційної – залучення фахівців для формування і функціонування кластеру.

Оскільки в основу спільної діяльності учасників кластерів покладене взаємовигідне кооперування, то розвиток кластерних агропромислових об'єднань регіонального співробітництва в агропромисловому виробництві є логічним продовженням спільної діяльності та кооперації на вищому рівні інтеграції. Ефективне формування кластерів спирається на добровільну кластерну ініціативу підприємств товаровиробників і переробників сільськогосподарської продукції та самоорганізацію й самоуправління агропромислового виробництва на основі географічної концентрації та спеціалізації. Тому, перспективою подальших досліджень є визначення принципів стратегічного управління соціально-економічним розвитком Черкаського регіону з обґрунтуванням стратегій і програм їх реалізації, спрямованих на розвиток агропромислового виробництва.

Список використаної літератури

1. Delgado M., Porter M., Stern S. Clusters and entrepreneurship. *Journal of Economic Geography*. 2010. Vol. 10. Issue 4. P. 495–518. URL: <https://ssrn.com/abstract=1689084>
2. Delgado M., Porter M., Stern S. Defining clusters of related industries. *Journal of Economic Geography*. 2016. Vol. 16. Issue 1. P. 1–38. URL: <https://www.nber.org/papers/w20375.pdf>
3. Кропивко М. Ф. Підвищення конкурентоспроможності та соціальної спрямованості агропромислового виробництва на основі розвитку кластерних систем. *Економіка АПК*. 2013. № 3. С. 3–15.
4. Кропивко М. Ф. Організація та планування комплексного розвитку агропромислового виробництва і сільських територій в умовах децентралізації владних повноважень. *Економіка АПК*. 2014. № 7. С. 109–121.
5. Кропивко М. Ф., Ковальова О. В. Сутність кластера як новітньої мережевої організації спільної діяльності в агропромисловому виробництві. *Економіка АПК*. 2018. № 6. С. 18–30.
6. Лупенко Ю., Кропивко М. Проаналізуємо кластерні моделі організації агропродуктового виробництва. *Зерно і хліб*. 2013. № 3. С. 25–28.

7. Стратегічні напрями розвитку підприємництва і кооперації в сільському господарстві на період до 2020 року / [Ю. О. Лупенко, М. Й. Малік, В. М. Заяць та ін.]; за ред. М. Й. Маліка. Київ: ННЦ ІАЕ, 2013. 50 с.
8. Балабан П. Ю., Соколова А. М. Методичні підходи до створення кооперативного кластера. *Економіка Криму*. 2013. № 2 (43). С. 86–91.
9. Степанова А. Кластеризація кооперативного сектору економіки України. *Схід*. 2012. № 6. С. 78–81.
10. Стратегія розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2013, № 806-р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/806-2013-%D1%80>
11. Інтеграція та самоорганізація аграрного бізнесу в умовах децентралізації влади: монографія / за ред. М. Ф. Кропивка, В. В. Россохи. Київ: Ін-т аграрної економіки, 2015. 482 с.
12. Соколенко С. І. Виробничі системи глобалізації: Мережі. Альянси. Партнерства. Кластери: Український контекст. Київ: Логос, 2002. 648 с.
13. Балабан П. Ю., Соколова А. М. Національний кооперативний рух в економіці ринкового типу: монографія. Полтава: РВВ ПУЕТ, 2012. 225 с.
14. Гуторов О. І., Соколова А. М. Національний кооперативний рух в ринковій економіці: стан та стратегії розвитку. *Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва. Серія: Економічні науки*. 2013. № 3. С. 3–14.
15. Смоленюк Р. П. Формування кластерно-кооперативної моделі розвитку сільського господарства. *Інноваційна економіка*. 2013. № 8. С. 17–24.
16. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV (зі змінами і допов.), (редакція від 10.11.2018 р.). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
17. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV (зі змінами і допов.), (редакція від 23.11.2018 р.). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
18. Одинцов О. М. Формування передумов кластерної організації агропромислового виробництва: автореф. дис. ... д-ра екон. наук: спец. 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством» / Інститут аграрної економіки. Київ, 2016. 40 с.

References

1. Delgado, M., Porter, M., Stern, S. (2010). Clusters and entrepreneurship. *Journal of Economic Geography*, vol. 10, issue 4, pp. 495–518. Available at: <https://ssrn.com/abstract=1689084>
2. Delgado, M., Porter, M., Stern, S. (2016). Defining clusters of related industries. *Journal of Economic Geography*, vol. 16, issue 1, pp. 1–38. Available at: <https://www.nber.org/papers/w20375.pdf>
3. Кropyvko, M. F. (2013). The increase of competitiveness and social orientation of agrarian enterprises based on the development of cluster systems. *Ekonomika APK*, No. 3, pp. 3–15 [in Ukrainian].
4. Кropyvko, M. F. (2014). Organization and planning of agroindustrial production and rural area complex development under the conditions of power decentralization. *Ekonomika APK*, No. 7, pp. 109–121 [in Ukrainian].
5. Кropyvko, M. F., Kovalyova, O. V. (2018). Essence of the cluster as the latest network organization of joint activities in agroindustrial production. *Ekonomika APK*, No. 6, pp. 18–30 [in Ukrainian].
6. Lupenko, Yu., Kropyvko, M. (2013). Let's analyze the cluster models of the organization of agroproduct production. *Zerno i hlib*, No. 3, pp. 25–28 [in Ukrainian].
7. Lupenko, Yu. O., Malik, M. J., Zayacz, V. M. et al. (2013). Strategic directions of entrepreneurship development and cooperation in agriculture till 2020. In: M. J. Malik (ed.). Kyiv: NNTs IAE, 50 p. [in Ukrainian].
8. Balaban, P. Yu., Sokolova, A. M. (2013). Methodical approaches to the creation of cooperative cluster. *Ekonomika Kрumu*, No. 2 (43), pp. 86–91 [in Ukrainian].
9. Stepanova, A. (2012). Clustering of cooperative economy of Ukraine. *Shid*, No. 6, pp. 78–81 [in Ukrainian].
10. The strategy of development of agrarian sector of economy for the period till 2020, approved by the Cabinet of Ministers of Ukraine from October 17, 2013, № 806-p. Available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/806-2013-%D1%80>
11. Кropyvko, M. F., Rossoha, V. V. (eds.) (2015). Integration and self-organization of agrarian business in the conditions of power decentralization: monograph. Kyiv: Ін-т аграрної економіки, 482 p. [in Ukrainian].
12. Sokolenko, S. I. (2002). Production systems of globalization: Networks. Alliances. Partnerships. Clusters: Ukrainian context. Kyiv: Logos, 648 p. [in Ukrainian].
13. Balaban, P. Yu., Sokolova, A. M. (2012). National co-operative movement in the economy of market type: monograph. Poltava: RВV PУЕТ, 225 p. [in Ukrainian].
14. Gutorov, O. I., Sokolova, A. M. (2013). National cooperative movement in a market economy: status and development strategies. *Visnyk Harkivskogo nacionalnogo agrarnogo universytetu im. V. V. Dokuchayeva. Seriya: Ekonomichni nauky*, No. 3, pp. 3–14 [in Ukrainian].

15. Smolenyuk, R. P. (2013). Formation of a cluster-cooperative model of agricultural development. *Innovacijna ekonomika*, No. 8, pp. 17–24 [in Ukrainian].
16. Legal Act of Ukraine as on 16.01.2003 No. 436-IV (2003). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
17. Legal Act of Ukraine as on 16.01.2003 No. 435-IV (2003). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
18. Odintsov, O. M. (2016). The formation of preconditions of agricultural production cluster organization: author's abstract for Dr.Sc. in Economics: spec. 08.00.03 "Economics and management of national economy". Institute of agrarian economics. Kyiv, 40 p. [in Ukrainian].

O. M. Odintsov

**FORMATION OF REGIONAL AGRO-INDUSTRIAL CLUSTER
BASED ON COOPERATIVE SECTOR OF THE ECONOMY**

The article is devoted to the problem of formation and functioning of regional agro-industrial cluster on the basis of cooperative sector of the economy. The concept and strategy of formation and functioning of agro-industrial cooperative cluster are proposed. The definition of agro-industrial cooperative cluster and key elements of the concept of formation of agro-industrial cooperative clusters is presented.

Approximate organizational structure of agro-industrial cluster is developed on the example of Cherkasy region, which consists of three blocks: cluster-forming, internal and external ones.

It is revealed that for the effective formation and functioning of a regional agro-industrial cluster on the basis of cooperative sector of the economy, a combination of a voluntary cluster initiative of enterprises, which produce and process agricultural products, and strategies and programs of socio-economic development of territories, that is state policy in the formation of regional cluster structures, is necessary.

Two directions of cluster associations formation are singled out: the first is "from above" (on the initiative of the authorities or local self-government), the second – "from below" (on the initiative of the cooperatives themselves).

Keywords: *cooperation; agro-industrial production; cluster associations; agro-industrial cooperative cluster; concept of cluster formation; strategy; cluster characteristics; organizational structure of cluster; efficiency; competitiveness.*

Стаття надійшла до редакції 08.01.2019

DOI 10.24025/2306-4420.0.52.2019.160422

Одінцов Олег Михайлович, д.е.н., доцент, професор кафедри економіки та підприємництва, Черкаський державний технологічний університет; e-mail: o.odintsov@chdtu.edu.ua
O. M. Odintsov, Doctor of Economics, associate professor, professor of economic and business department, Cherkasy State Technological University